

Др Емилијан Чарнић

ДРУГА КОНФЕРЕНЦИЈА МЕЋУПРАВОСЛАВНЕ ТЕОЛОШКЕ КОМИСИЈЕ ЗА ДИЈАЛОГ СА СТАРОКАТОЛИЦИМА

— Одржана у Шамбезиу (Женева) у православном центру Цариградске патријаршије од 16-24 октобра 1970.

По одлуци Прве свеправославне конференције у Шамбезиу и на основу одлуке Цариградске патријаршије — уз сагласност осталих православних цркава — састала се у Патријаршијском центру у Шамбезиу реорганизована стална Међуправославна теолошка комисија за дијалог са старокатолицима. Већина православних цркава, одазивајући се позиву Цариградске патријаршије, изјаснила се за учешће на конференцији са по два своја представника, изузев Антиохијске патријаршије која до сада није одредила своје представнике. Пољска црква, у немогућности да пошаље своје представнике, одредила је представнике Руске цркве као своје заступнике, а Чехословачка црква је известила да из техничких разлога њени представници не могу да присуствују конференцији. Исто тако није могао да присуствује други представник Цариградске патријаршије професор Е. Фотијадис.

На конференцију су дошли представници Цариградске патријаршије: Митрополит Немачке господин Јаковос, Александријске патријаршије: Митрополит картагенски господин Партеније, Јерусалимске патријаршије: Архимандрит Корнилије Родусакис и професор Вас. Дендакис, Московске патријаршије: уместо оболелог епископа Филарета епископ бечки господин Герман и теолог Гр. Скобеј, Српске патријаршије професори Дим. Димитријевић и Е. Чарнић, Румунске патријаршије: професор И. Тодоран, Бугарске патријаршије: уместо Ил. Ценовоког и А. Хубанчева доцент Н. Шиваров, Кипарске митрополије: Епископ Констанције господин Хрисостом и професор А. Мицидис, Грчке цркве: професори И. Кармирис и И. Калогиру, Финске цркве: Епи-

скоп Хелсинкиа господин Јован. Поједини представници одсели су у Патријаршијском центру, а већина у хотелима.

Конференција је почела у петак ујутро (16. октобра) светом литургијом коју је служио представник Московске патријаршије при Светском савету црква епископ Ермоген у параклису Патријаршијског центра, на којој су присуствовали и појали сви учесници конференције.

На првој седници (16. октобра), започетој заједничком молитвом, најпре је проверено присуство свих представника на овом заседању. Затим се представник Цариградске патријаршије митрополит Јаковос обратио свим присутним члановима Комисије, позвавши их да заједнички узнесу хвалу и доксологију Богу, који учвршћује нашу свету Православну цркву на стени вере и јача је у одговорности за сведочење осталом хришћанском свету. Обазирући се на дијалог православних са осталим црквама нагласио је искрено и братско расположење Православља према свима који носе Христово име, а посебно према старокатолицима, са којима су односи увек били добри; подсећа на настојања и списе црквених старешина и теолога у прошлости, која се до сада настављају, за добро дијалога, који се данас, по одлуци Четврте свеправославне конференције у Шамбезиу 1968. године, званично ставља пред Међуправославну комисију, сазвану да испита и изнесе своје одговорне реферате по том питању. У вези са последњим комуникацијама у сусретима двеју цркава, митрополит Јаковос је укратко реферисао о посети старокатоличке делегације Фанару у јуну прошле године, којом приликом је патријарху Атинагори предано тражено старокатоличко вероисповедање, као и о одлукама двадесетог међународног старокатоличког конгреса у Бону почетком септембра прошле године, и о посети румунског патријарха Јустинијана Немачкој. На крају је пренео свим учесницима конференције очинску љубав и поверење Цариградског патријарха Атинагоре са жељама за добар и успешан рад конференције у доброј међусобној сарадњи, пожелевши свима пријатан боравак.

Митрополит картагенски Партеније је поставио избор председника и секретара, па је предложио за председника митрополита Немачке г. Јаковоса, с чиме су се сложили сви чланови Комисије. Митрополит Јаковос се примио осећајући сву озбиљност и одговорност, уверен у једнодушност и сарадњу свих чланова. Затим је као председник предложио да се секретарска дужност повери професору И. Кармирису, који одавно учествује у раду Комисије и стално пише о овом дијалогу. Професор Кармирис се прима иако је врло заузет, напомињући да треба замолити Цариградску патријаршију да овласти канцеларију Патријаршијског центра да она може обављати радове ове Комисије на задовољавајући начин. Пошто је овај предлог једнодушно усвојен, ради обавештења чланова Комисије прочитана су правила рада, израђена од Четврте међуправославне комисије, за рад појединих комисија.

На поздрав Председника конференције одговорили су представници појединих цркава, захваљујући Цариградском патријарху Атинагори за благослов и жеље за успешан рад. Затим се Комисија позабавила дневним редом и програмом за следеће дане, па је одлучено да се пријављени реферати прочитају овим редом:

- 1) И. Кармирис: Кратак историјски преглед дијалога са старо-католицима.
- 2) И. Калопиру: О последњим збивањима у Старокатоличкој цркви (Двадесети старокатолички конгрес у Бону).
- 3) Митрополит Јаковос: Теолошке тенденције у старокатоличкој цркви.
- 4) И. Коман: О светој евхаристији код старокатолика (У одсуству професора Комана реферат чита И. Тодоран).
- 5) Е. Чарнић: Учење старокатолика о Светом писму и Светом предању.
- 6) Гр. Скобеј: О важности хиротоније старокатолика.
7. Н. Шиваров: О односу римокатолика и старокатолика, посебно у Аустрији.

И. Кармирис је у овом реферату обухватио сав оријентациони преглед дијалога између православних и старокатолика од почетка старокатолицизма до прве конференције Међуправославне теолошке комисије у Београду 1966. године, осврћући се и на историју односа двеју цркава од 1874. године до данас. Остварујући одлуку Треће свеправославне конференције на Родосу 1964. године, Међуправославна теолошка конференција се састала у Београду 1966. године и резултати њенога рада су објављени у часопису „Екклесија” (1966). Том приликом је било одлучено да се обраде одређене теме, што треба и остварити, јер је после Четврте свеправославне конференције у Шамбезиу 1968. године ова Комисија добила сталан карактер. Тог ради треба умолити поједине православне цркве да допуне своја представништва редовним и допунским члановима, да одређене представнике не мењају, како би се одржао континуитет и пуна информација у циљу што ритмичнијег и експедитивнијег рада Комисије.

И. Калопиру се у овом реферату најпре осврнуо на последња збивања у Старокатоличкој цркви, посебно на реакцију старокатолика на конференцију Међуправославне теолошке комисије у Београду, чији одјек представља чланак старокатоличког епископа У. Кириа, објављен у часопису „Интернационале кирхлихе Цајтсрифт (59, 1969, 39 — 99), који између осталог каже: „Не кријемо да је извештај о Београдској конференцији, објављен у штампи, за старокатолике био једно болно разочарење”. Затим је И. Калопиру прешао на питање о интеркомунији старокатолика са англиканцима и на однос старокатолика и римокатолика. Епископ Кири уверава да православни не треба да се узнемиравају због поменутог интеркомуније, јер старокатолици прате збивања у англиканству, и у случају да они застрале, прићи ће ревизији својих односа са њима. Што се тиче контаката са римокатолицима У. Кири каже да нема великих ствари који их деле, али за сада их има доста, због чега очекује од православних разумевање и форсирање дијалога на терену старе неподељене Цркве. У продужетку И. Калопиру је изнео обавештења о дијалогу старокатолика са римокатолицима, о чланцима римокатоличког професора Конзениуса, и о вероисподању недавно објављеном од стране синода старокатоличких епископа.

После овога реферата умољен је професор Д. Димитријевић да изложи своје утиске са Бечке и Бонске конференције, на којима је присуствовао, што је он прихватио и изјавио да су његови утисци у-

лавном добри и да је уверен у велики интерес старокатолика за зближавањем са православљем.

На другој седници (17. X 1970) митрополит Јаковос је изложио свој реферат о различитим струјањима у Старокатоличкој цркви, констатујући следећа стремљења:

- 1) Антитеза према новотаријама Римокатоличке цркве,
- 2) Обраћање старој Цркви и приближавање православљу и англиканству.
- 3) Нове икуменске тенденције и мирољубивост према римокатолицима.

Теолошке тезе Делингера и других његових савременика оснивају се на предању старе Цркве и инсистирају на слободољубивој реформацији Римокатоличке цркве путем организовања месних народних цркава, што је све било противно Риму и одлукама Првог ватиканског сабора. Што се тиче односа са православљем новину представља ново вероисповедање старокатолика, предато у јуну 1969. године Цариградском патријарху, и које се може свести на три тачке: 1) Дефинитивно се брише „Филиокве” не само формално него и теолошки; 2) Усваја се број седам тајни, а у погледу свете евхаристије покривају извесна сумњичења од стране православних; 3) Одбија папску непреварљивост и примат, наглашавајући јединство у вери под условом одређене слободе у учењу и сведочењу. У допуну овога реферата митрополит Јаковос је прочитао извесна питања и одговоре из сусрета старокатолика и Патријаршијске комисије у Фанару. Под утицајем савременог икуменског духа и ширине Другог ватиканског сабора створени су услови за сусрете, дијалоге и топлију климу у односима између Старокатоличке и Римокатоличке цркве, што се да видети у различитим чланцима и мислима појединих црквених личности и теолога, посебно у говору римокатоличког теолога Блезера, који је као посматрач присуствовао на Бонској конференцији и изјавио да данас постоји приближавање двеју цркава у вери, тако да црквена основа и основа у тајнама не само да није искључена, већ омогућава заједницу у тајнама. Своје закључке митрополит Јаковос је овако формулисао:

- 1) Ма како различите тенденције да постоје у Старокатоличкој цркви, она остаје верна својој конзервативној линији.
- 2) Приближавање Старокатоличке цркве Православној представља жарку жељу старокатолика, што се види из историје и последњег старокатоличког вероисповедања.
- 3) Старокатоличка црква је ступила у интеркомунију са Англиканском црквом и настоји да се у дијалогу са Православном црквом испитају њене последице.
- 4) Посебно задовољство ствара побољшање односа између Старокатоличке и Римокатоличке цркве, који наша Комисија треба да прати ради бољег разумевања савремених теолошких тенденција.

У дискусији, насталој по овом реферату, стало се на гледиште да би добро било да учесници конференције изнесу пред пленум извесне теме, као што су: Паралела између Бонске и Београдске конференције, студија новијих текстова старокатолика и слично.

На трећој седници (19. X 1970) И Тодоран је прочитао реферат професора Комана о светој евхаристији код старокатолика, дајући уз

то и своја гледишта на ову тему — с примедбом да старокатоличко вероисповедање у овој тачки задовољава православне теологе. Професор Коман подвлачи да Утрехтска декларација представља свету евхаристију као понављање Христове жртве, али изгледа да старокатолици сувише наглашавају сећање на ту жртву на штету стварног присуства. Старокатолици говоре о телесном Христовом присуству кроз веру, али не кажу на који начин се остварује заједница Спасиоца са вернима, те на тај начин изгледа као да усвајају лутеранску теорију о консубстанцији. Они су под утицајем схоластичке теологије, али усвајају лично, суштинско и стварно Христово присуство у евхаристији. И кад говоре о трансвалуацији, они подразумевају освећење часних дарова. Са православним показују следеће сличности: наглашавају у евхаристији заједницу Христа и верних; резултат причешћа је мир, јединство са Христом и вечни живот, што се све не постиже механички него вером; у Старокатоличкој цркви се врше молитве за живе и мртве; чувају се часни дарови за болеснике, али се исти не обожавају код римокатолика. Међу разликама ваља приметити: епиклезу пре Христових речи; употребу бесквасног хлеба; сам начин причешћивања. И Тодоран сматра да постојеће разлике нису значајне, док су сличности битне, од којих најважнија наглашава да света евхаристија представља спасоносну тајну, која има одлучујући значај у животу Цркве и верних, и да без свете евхаристије нема ни свете литургије ни Цркве.

У дискусији по овом реферату констатовано је да код старокатолика није прецизно изражено гледиште на свету евхаристију као искупитељску жртву, па је предложено да професори Коман и Тодоран поднесу допунски, до танчина израђен реферат.

У продужетку седнице Е. Чарнић је реферисао о старокатоличким схватањима о Светом писму и Светом предању, и констатује да не постоји слагање између званичних црквених текстова и личних гледишта старокатоличких теолога. Наиме, док се у званичном вероисповедању Старокатоличке цркве признају Свето писмо и Предање као извори откривења, поједини старокатолички теолози, као епископ У. Кири, удаљавају се од православног гледишта на тај начин што ограничавају значај Предања на прва два века, до 200. године. Тако „од тога тренутка” У. Кири прима само црквено предање и повлачи оштру границу између апостолског и Црквеног предања. По мишљењу референта могли бисмо рећи да гледиште У. Кириа представља синтезу православних и протестантских гледишта на однос Светог писма и Светог предања као и на однос Цркве и Светог писма.

У дискусији је даље констатовано да у Старокатоличкој цркви има различитих струјања, али да старокатоличко вероисповедање представља званичан став њихове цркве, који се у основи слаже са православним учењем.

Н. Шиваров је у свом реферату изнео обавештење о односима између Старокатоличке и Римокатоличке цркве, посебно у Немачкој где су одржани значајни разговори на Фулда академији. Приликом ових сусрета избегаване су шкакљиве теме (папска непреварљивост, примат, интеркомунија), па је истицана сагласност у погледу тајни, Писма и Предања. Н. Шиваров сматра да би требало боље упознати учење старокатолика у Пољској и по могућству одржати један симпозијум између православних и старокатолика ради потпунијег међусобног упознавања.

Гр. Скобеј је прочитао свој реферат о Утрехтској јерархији, на основу рада који је припремио.

У свом другом реферату И. Кармирис је извршио поређење Бонске (1931) и Београдске конференције (1966), констатовао низ слагања у основним истинама, и дошао до закључка да треба посебну пажњу обратити и обрадити следеће теме:

- 1) Канонску важност утрехтске јерархије и уопште старокатоличке јерархије, која је одавде произишла.
- 2) Интеркомунију старокатолика са англиканцима и другим верским заједницама.
- 3) Ново старокатоличко вероисповедање, које није тачно оно што се од њих тражило.

И Кармирис посебно наглашава да, док је на Београдској конференцији — као и раније — констатована сагласност између старокатолика и православних у погледу начелног одбацивања првенства Римског епископа онако како га је формулисао Први ватикански сабор, изузев речи „првенство части“, старокатолици вероватно под утицајем икуменског духа и њиховог започетог дијалога са римокатолицима, објавили су званичну изјаву „О првенству у Цркви“, у којој изгледа да се удаљавају од ранијих одговарајућих старокатоличких текстова и од православног учења о првенству.

Четврта седница (21. X 1970) била је испуњена сумарним излагањем И. Кармириса о еклисиологији код старокатолика; ова тема му је задата на Београдској конференцији, и он је претходно објавио у часопису „Теологија“ (1967).

Као други референт И. Калотиру је извршио анализу најновијих текстова Старокатоличке цркве: вероисповедање и двеју посебних изјава, и позабавио се питањем Откривења и предања, Цркве и тајни, принципом јединства у Цркви. Констатовао је јединство Откривења које до нас долази из пророчких сведочанстава у Старом завету, а потврђено је Христовим оваплоћењем, крстом и васкрсењем, и Духом Светим који упућује Цркву и све верне у вери у тројичног Бога, и преко васељенских сабора чува од лажи Свето предање. И. Калигори примећује да су се старокатолици до 1931. године ограничавали на четири васељенска сабора, а сада их усвајају седам. Сем тога они повлаче разлику између допме донете на васељенском сабору и црквеног учења које није донето на васељенском сабору. Овај момент требало би разјаснити на дијалогу. Референт даље налази да је добро оно што је у вероисповедању речено о Цркви и седам тајни, уколико се каже да оне спајају човека са благодаћу која извири из крсне Христове жртве и његовог васкрсења. У старокатоличком вероисповедању је само једном речено да је света евхаристија жртва, а ничег опширнијег нема у катихизису од 1955. године, као ни у најновијем катихизису који је приказан и подељен члановима ове Комисије за време овог заседања. Старокатоличко учење о Цркви је сагласно са православним, али посебну пажњу треба посветити једној реченици: „Остајући чврсти у јединству нисмо у стању да својим судом дефинишемо дејство божанске благодати у различитим црквама“. Православни очекују разјашњење о овоме, с обзиром да старокатолици не кажу јасно да ли спајају пуноћу истине са једном Црквом. Сличну нејасноћу референт налази у старокатоличком вероисповедању, где се додуше наглашава јединство у вери „са свима вернима који су у Православној и Католичкој и

апостолској вери", али се оставља место људској слободи у учењу и сведочењу.

На петој седници (22. X 1970) И. Калопиру је продужио свој реферат анализирајући садржину старокатоличких изјава о „Филиокве” и о примату. Старокатолици одбацују „Филиокве” и теолошки, исповедајући да света Тројица има један почетак и извор, Оца, и слажу се са формулацијом да Дух Свети исходи само од Оца. У погледу старокатоличке изјаве о примату И. Калопиру даје историјски преглед овог питања и примећује да су старокатолици у овој својој изјави дали мирољубив тон, напуштајући стару оштрину и усвајајући историјско првенство. Мада старокатолици одбацују идеју о божанском праву првенства у власти и истини, ипак би се могло рећи да истицање Петровог положаја има неког значаја за јединство цркава.

У дискусији митрополит Јаковос је указао на две ствари које имају значај за дијалог: старокатоличка интеркомунија са англиканцима и њихов дијалог са римокатолицима. Развој топлијих односа старокатолика и римокатолика не само да не изазива никакву узнемиреност код православних, него на против велику радост и задовољство, чак и понос за православље, које је својим сестринским ставом према свима црквама допринело овој чежњи и богатим благословима садашње епохе. Иначе, у односима старокатолика и православних, разјашњене су многе теме, престале су да буду предмет расправа, али извесна теолошка предања старокатолика и њихова заједница у тајнама са англиканцима, њихова икуменска теологија, ствара одређене проблеме који захтевају дубљу студију и истраживање. То су теме које се односе на јединство цркве и смисао заједнице у тајнама, о чему је писао Митрополит тијатирски Германос у часопису „Ортодоксна” (1931, 87—88). Старокатолици усвајају заједно са англиканцима да је за веру битно само Свето писмо, тајне, симболи и историјски епископат. Али у том случају какав смисао има тврдња старокатолика да они чувају јединство старе Цркве? Њихово најновије вероисповедање задржава извесне резервисаности, не обухвата одређено ову тему, јер говори само о оним тачкама у којима има сагласности са православнима, а не о старокатоличком гледишту на црквено јединство, на основу којег је дошло до њихове интеркомуније са англиканцима, нити има речи о реформисаној епископалној цркви у Шпанији, као ни о независној католичкој цркви на Филипинима. Све ово треба испитати.

Шеста седница (23. X 1970) је посвећена дискусији о прочитаним рефератима, измењена су мишљења о актуелним збивањима и о облику у ком се данас постављају различите теме у вези са дијалогом са старокатолицима, па је констатовано да су досадашњи скупови, дискусије и конференције разјасниле извесне теме, али је остало још нејасних тачака, које захтевају даље и дубље студије. У том циљу одлучено је да се затраже извештаји:

- 1) Од Цариградске патријаршије о дискусији Патријаршијске комисије са комисијом старокатолика, која је предала вероисповедање;
- 2) Од Богословског факултета у Београду о сусрету епископа У. Кириа и професора факултета;

- 3) Од И. Шиварова о боравку епископа У. Кириа у Бутарској;
- 4) Упутити писмо епископу Филарету и замолити га да се и даље интересује за рад Комисије и да напише обећани реферат.

Своје закључке и констатације Комисија је изложила у свом коминикеу, у ком се наводе и теме које су предложене за обраду. У светлости ових констатација одлучено је да се обраде следеће теме и предају пре идућег јуна:

- 1) Старокатоличко учење о јединству (Митрополит Јаковос).
- 2) Каноничност утрехтске јерархије и уопште старокатоличке јерархије која је из ове произишла (Ем. Фотијадис).
3. Евхаристија као искупитељска жртва (Коман — Тодоран).
4. Учење о евхаристији у делу Архиепископа утрехтског А. Ринкела.
- 5) Интеркомунија старокатолика са другим (И. Калопиру).
- 6) Литургично учење Пољске цркве у Америци (Х. Стефанопулос).
- 7) Начин на који се замишља јединство двеју цркава (Митрополит Партеније).

Одлучено је такође да се умоле поједине православне цркве да ради континуитета и убрзања рада Комисије увек шаљу исте личности, по могућству своје теологе, који ће спровести започети дијалог.

После дуже расправе о времену идуче конференције констатовано је да скоро сви православни теолози могу да буду слободни у другој половини јуна, те је одлучено да се Комисија састане у Бону од 22—30. јуна 1971. године.

На седмој седници (24. X 1970) прочитан је завршни текст коминикеа, који су потписали сви представници. После тога Председник се обратио овим учесницима конференције и захвалио им на њиховој драгоцености сарадњи и изразио своју радост за позитиван резултат и смеле кораке, који су се на заједничком путу и саосећању најдубље одговорности испољили, па је свима захтевао да у здрављу проведу зиму и да се срећно састану у Бону. Митрополит Партеније је у име свих захвалио митрополиту Јаковосу за његово конструктивно и лепо председавање.

Овим је седница и конференција завршена.